

Халимон С. І. - професор кафедри кримінально-правових дисциплін та судових експертиз Донецького юридичного інституту МВС України, доктор юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ВИКРИВАЧІВ

Історія використання в боротьбі зі злочинністю викривачів сягає сивої давнини. Наприклад, у трактаті про військове мистецтво, виданому в Китаї за п'ять століть до народження Христа (400 р. до н.е.),

зазначено, що «знання наперед не можна отримати від богів і демонів, не можна отримати шляхом умовиводів і обрахунків. Знання про стан противника можна отримати виключно від людей» [1, с. 12].

Не є виключенням і сьогоднішня. Прийнятий Верховною Радою України Закон України «Про запобігання» до повноважень Національного агентства з питань запобігання корупції зарахував здійснення співпраці з особами, які добросовісно повідомляють про можливі факти корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону (викривачі), вжиття заходів щодо їх правового та іншого захисту, притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні їх прав, у зв'язку з таким інформуванням.

Науковці, практики, громадські діячі до такої законодавчої ініціативи ставляться схвально, вважаючи, що поява таких людей означає кардинальне зменшення толерантності до корупції. Соціологічні опитування показують, що 45,5 % українців готові повідомляти про корупцію до правоохоронних органів і домагатися справедливого покарання корупціонерів, і лише 2 % населення є дійсними викривачами [2].

Проте, на наше переконання, не все так добре, як інколи висвітлюється в соціологічних дослідженнях. Як зазначають автори монографії «Інститут конфіденційного співробітництва в оперативно-розшуковому праві», сучасне українське суспільство переживає глибоку кризу моралі, котра виявляється в недовірі громадян до державних органів, які ведуть боротьбу зі злочинністю. Низький рівень правової культури, правовий нігілізм, корупція, недостатня виконавча дисципліна, порушення законності, прав і свобод людини викликають глобальне небажання громадян брати участь у боротьбі зі злочинністю [3, с. 5354]. Наведена теза підтверджується і власними емпіричними дослідженнями. Вивчаючи проблеми конфіденційного співробітництва в органах і установах виконання покарань, ми цікавились у осіб, які здійснюють конфіденційне співробітництво, як вони ставляться до тих, хто співробітничав на конфіденційній основі з оперативними підрозділами. Отримані результати засвідчили, що 11 % опитаних зневажають своїх помічників, 29 % - сприймають їх допомогу нейтрально, 60 % - вважають їх роботу важливою.

Українське суспільство неоднозначно сприймає інститут викривачів, адже воно унаслідувало «радянський спадок» у вигляді тотальної недовіри, ворожості до правоохоронних органів, а також до осіб, які з ними співробітничали [3, с. 55].

Існування інституту інформаторів не підтримали такі вчені- філософи, як Л. С. Білогірць-Котляревський, В. Н . Пусторослев, І. Я. Хефец, В. Набоков. Їхня позиція ґрунтувалася на тому, що необхідно визнавати аморальним те, що заслуговує засудження суспільством. Про аморальність дій інформаторів писав Є. Черняк: «... не дуже важливо, якщо вони обтяжують свою душу зайвим смертним гріхом, вона і так приречена на вічне прокляття» [4, с. 55].

Отже, однією з ключових проблем, яка виникне на шляху активного запровадження інституту викривачів буде його неоднозначне сприйняття суспільством.

Закон України «Про запобігання корупції» у ст. 53 передбачив державний захист осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції. Так, держава передбачає комплекс заходів із захисту викривачів. Проте, маючи значний теоретичний та практичний досвід конфіденційного співробітництва, наслідком стверджувати, все це може зазнати поразки. Наприклад, згідно з нормами Закону України «Про очищення влади», передбачено заборону обіймати посади в органах державної влади особам, які були штатними працівниками чи негласними агентами в КДБ СРСР, КДБ УРСР, КДБ інших союзних республік колишнього СРСР, Головному розвідувальному управлінні Міністерства оборони СРСР, закінчили вищі навчальні заклади КДБ СРСР (крім технічних спеціальностей).

Політична нестабільність у нашій країні може призвести до того, що через деякий час таку заборону встановлять викривачам, які співпрацювали з Національним агентством запобігання корупції.

Яскравим прикладом того, як держава «підкупиться» про викривачів, є суддя Л. Гольник [41 інформація про тиск на останню не сходять зі сторінок Інтернет-видань та ефірів телепередач. Незважаючи на значний резонанс та розголос, «система» не полишає спроб розправитись із суддею-викривачем.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що особа, яка повідомляє про корупцію, автоматично вступає в боротьбу з цим негативним явищем. І вона повинна бути впевнена в кінцевому результаті такої боротьби. Адже отримання громадянином певної інформації об'єктивно ставить його у скрутне становище: з одного боку, - це міжособистісні відносини, наприклад, сусід чи колега стають каналом і умовою надходження інформації, а з іншого - неформальні норми, які регулюють ці відносини, як правило, є перепорою у прийнятті рішення про передачу цієї інформації для використання з метою запобігання злочину. Здебільшого цим і пояснюється небажання громадян бути викривачами, прагнення залишитися невідомим пересилую прагнення допомогти в розкритті злочину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нечипоренко О. Сунь-Цзы: Шпион - сокровище для государства / О. Нечипоренко // Служба безопасности: новости разведки и контрразведки. - 1993. - № 4. - С. 12-13.
2. В Україні почав формуватися новий прошарок суспільства - викривачі корупції [Електронний ресурс]. - Режим доступу : 8eetoga1:liyr://c1n1prodracl.orgd/2016/05/17/y-ukra1nl-pocliau-1'otgiuail8ya-pouly-pro8ьaok-8и8pll81ya-Ukrl1yaclil. - Назва з екрана.
3. Тарасенко В. Є. Інститут конфіденційного співробітництва в оперативно-розшуковому праві : монографія / В. Є. Тарасенко, Р. В. Тарасенко. - Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2009. - 176 с.

4. Черняк, Е. Б. Пять столетий тайной войны: из истории секретной дипломатии и разведки / Е. Б. Черняк. - М. : Междунар. отношения, 1991. - 553 с.

5. Суддя-викривач Лариса Гольник: «Я відчула моральний тиск і від Голови суду, і від колег» [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://anticorruption.in.ua/news/our/11587.html>. - Назва з екрана.